

Milli Kitabxananın inkişafında Heydər Əliyev şəxsiyyəti və əldə edilmiş uğurlar

Məlum həqiqətdir ki, ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində Azərbaycanda yaranan müəkkəb tarixi şəraitdə ölkənin iqtisadiyyatı, elmi, mədəniyyəti və digər sahələri dərin böhran keçirirdi. Belə bir şəraitdə kitabxana şəbəkələri də məhv olmaq dilemması ilə üzləşmişdi. Məhz bu dövrdə Heydər Əliyev kimi şəxsiyyətin xalqın təkidli tələbi ilə yenidən Azərbaycana rəhbərlik etməsi bütövlükdə, elminizi, mədəniyyətimizi tamamilə məhv olmaqdan xilas etdiyi kimi, kitabxana şəbəkələrinin də dağıdılmasının qarşısını almışdır. Belə ki, 1995-ci ildə ulu öndərin göstərişilə respublikada kitabxana işinin inkişafının ətraflı şəkildə təhlil edilməsi Nazirlər Kabinetinə tapşırılır. Görülən işlər və aparılan araşdırmalar əsasında kitabxana işinin inkişafının yeni istiqamətləri və yeni vəzifələri müəyyənləşdirilir. Bunun nəticəsi olaraq, 1998-ci ildə Azərbaycanın kitabxana işi tarixində dönüş mərhələsi hesab olunan “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul olunur.

Mədəniyyətimizin və mədəni sərvətlərimizin təəssübkeşi olan ümummilli liderin 29 dekabr 1998-ci il tarixli fərmanı ilə qüvvəyə minən bu qanun Azərbaycanda çoxlu sayda kitabxana şəbəkələrini dağıdılmağa qoymadı. Qanunla keçmiş Sovet respublikaları arasında ilk olaraq Azərbaycanda “Milli Kitabxana” statusu müəyyən olundu, onun fondları və əmlakı ümummilli sərvət elan edildi. Qanunun bütöv bir bölməsinin Milli Kitabxanaya və onun məsələlərinə həsr olunması xüsusilə diqqətləyiqdir. Burada Milli Kitabxananın fəaliyyətinin bütün sahələri tam şəkildə əhatə olunmuş, onun inkişafının prioritetləri müəyyənləşdirilmişdir. Məhz bu qanunun müddəalarına müvafiq olaraq 2000-ci ilin mayında Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti “Azərbaycan Respublikasının Milli Kitabxanasının Əsasnaməsinin təsdiq olunması barədə” qərar qəbul etmişdir. Nəhayət, 2004-cü ildə bu qanunvericiliyin tələbləri əsasında M.F.Axundov adına Dövlət Kitabxanasına “Milli Kitabxana” statusu verilmişdir.

Milli Kitabxana statusu müəyyən edilən ərəfədə Heydər Əliyevin çox qısa zaman kəsiyində - 1995-1997-ci illərdə Milli Kitabxanaya dörd dəfə gəlişi, onun işi ilə, əməkdaşları ilə yaxından tanış olması, kitabxanada keçirilən tədbirlərdə iştirak və çıxış etməsi ölkə ictimaiyyətinin kitabxanaya cəlb olunmasında və kitabxananın nüfuzunun artmasında son dərəcə böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir.

Bu gün fəxarət hissi ilə demək istərdim ki, ulu öndər Heydər Əliyevin kitabxanaya hər gəlişinin təşkilatçılarından olmaq mənə də qismət olmuşdur. Kitabxanada 40 ilə yaxın çalışan və çalışdığım dövr ərzində (1979-2018) təşkilatın ictimai həyatında fəal iştirak edən bir əməkdaş kimi bir çox tədbirlərin təşkilatçısı və iştirakçısı kimi dəyə bilərəm ki, Heydər Əliyevlə keçirilən bu görüş insanlarda tam başqa əhval-ruhiyyə yaratmış, kitabxanaçıların özünə inamını artırmış, onlar iqtisadi cəhətdən ən ağır bir dövrdə kitabxananın, özlərinin

dövlətin diqqət və qayğısı ilə əhatə olunduğunu hiss etməyə başlamışdılar. Əlbəttə, bu bizə Milli Kitabxana kimi keçid dövrünün müəkkəb çətinliklərinin öhdəsindən gəlməyə, öz iş ritmini saxlamağa, oxuculara xidmət işini uğurla həyata keçirməyə nail olmağa, eyni zamanda, ölkənin baş kitabxanası kimi respublikada bütün kitabxanaların elmi-metodik təminat mərkəzi funksiyasını uğurla davam etdirməyə bir stimül idi.

Ulu öndərin Milli Kitabxanaya ilk gəlişi 1995-ci il iyun ayının 3-də Azərbaycan Qadınları Milli Komitəsinin, Respublika Kitab Cəmiyyətinin və ABŞ-ın “STARK enterprays” firmasının təşəbbüsü ilə kitabxanada “Vətənə, dövlətə, xalqa sədaqət andı” miniatür kitabının təqdimat sergisinə təsadüf etmişdir. Sərgidə XVIII əsrdən bəri müxtəlif dillərdə nəşr edilmiş iki minə qədər miniatür kitab nümayiş etdirilirdi. Tədbirdə, eyni zamanda, Heydər Əliyevin andıçmə mərasimində söylədiyi “Vətənə, dövlətə, xalqa sədaqət andı” olan nitqin miniatür şəkildə Azərbaycan, rus və ingilis dillərində nəşr edilmiş variantları “Kitabsevərlər Cəmiyyətinin sədri” Zərifə Salahova tərəfindən ulu öndərə hədiyyə edilmişdi. Sərgidə Heydər Əliyev dərin məzmunlu və proqram xarakterli çıxışında keçirilən tədbirə yüksək qiymət verməklə yanaşı, eyni zamanda, kitab, kitabxanaların yeri və vəzifələrini müəyyənləşdirmiş, cəmiyyətin gələcək inkişafında onların roluna xüsusi diqqət yetirmişdir.

Kitabxananı xalq üçün, millət üçün, cəmiyyət üçün müqəddəs bir yer, mənaəviyyət, bilik, zəka mənbəyi hesab edən ümummilli lider cəmiyyətin kitabxanaya olan daimi hörmətini xalqımızın mədəniyyətini nümayiş etdirən amillərdən biri hesab edirdi. Onun çıxışında bu kitabxanaya dəfələrlə gəlməsi və kitabxanada çalışan insanlara öz hörmət və ehtiramını bildirməsi, sözsüz ki, kollektivimizdə çalışan hər bir əməkdaşa qürur hissi vermiş, söylənen bu fikirlər bizi daha böyük ruh yüksəkliyi ilə xalqa xidmət etməyə səfərbər etmişdir.

Ulu Öndər daha sonra diqqəti kitab nəşrinə yönəldərək hər bir ölkənin, xalqın mədəniyyətində, mənəvi, ictimai həyatında çox mühüm yer tutduğunu bildirmişdir. Əldə etdiklərimiz üçün kitaba borclu olduğumuzdan, onları yazıb-yaratmaq, həm də nəşr etmək əsas vəzifələrimizdən biri olduğunu qeyd etmişdir. Bunun üçün hamını nəşriyyat işinin inkişafında mümkün olan bütün tədbirləri görməyə səsləmişdir.

Keçid dövrünün ağır sosial-iqtisadi böhran şəraiti, respublikamızın iqtisadiyyatında yaranmış çətinliklər, eyni zamanda, başqa ölkələrlə əlaqələrin məhdudlaşdığı bir vaxtda nəşriyyatlar da çox problemlərlə qarşılaşmışdı. Bütün bu problemlərin qarşısı alınmalı və bunun üçün yeni-yeni yollar axtarılmalı idi.

Ulu öndər bu sahədə başqa ölkələrin, xüsusən, Rusiyanın təcrübəsinin araşdırılmasını, öyrənilməsinə tövsiyə etmişdir. Orada bəzi firmaların, şirkətlərin uşaqlar, gənclər, o cümlədən məktəblilər üçün lazım olan kitabların nəşrini öz üzərinə götürərək, keçmişdəkindən də yaxşı kitablar buraxdıqlarını qeyd etmişdir. Dövlət də bütün imkanlardan istifadə edərək, bu çətinlikdən çıxış yolunu özəl sektorla birlikdə tapmalıdır. Əlbəttə, bütün bu fikirlər, proqram xarakterli təkliflər nəşirlər və nəşriyyat işçiləri üçün geniş imkanlar açırdı.

Xalqın, mədəniyyətin xilas-karı olan möhtərəm cənab Heydər Əliyev kitabxanaya ilk gəlişi zamanı öz şəxsi kitabxanasından elmin müxtəlif sahələrinə dair 300-dən artıq kitab hədiyyə etmişdir və bu təşəbbüsün bir ənənəyə çevrilməsinə ümid etdiyini bildirmişdir. Bu barədə o, çıxışında haqlı olaraq göstərmişdir ki, “Dünya dəyişir, yeni əsərlər, kitablar yaranır. Bunlar

insanlara yeni biliklər, yeni məlumat gətirir. Ona görə də bizim bu mərkəzi kitabxanamız gerek daim yeni-yeni nəşrlərlə təmin olunsun. Vaxtilə biz bunu planlı şəkildə edirdik. Dövlət planı var idi, heç kəsi narahat etmədən bu kitabxananı yaradıb inkişaf etdirmişdik və o, indi də fəaliyyət göstərir. Ancaq gerek indi buraya hərə öz payını versin. Azərbaycanın bütün ictimaiyyətinə bu xeyirxah işə dəvət edirik”.

Sözsüz ki, Heydər Əliyevin kitabxanaya ilk gəlişi, kitab, kitabxana, kitab nəşri haqqında söylədiyi bu qiymətli fikirlər hər birimizi ölkənin iqtisadi cəhətdən çox ağır bir dövrdə var gücü ilə çalışmağa səfərbər etmişdir. Yadımdadır, o illər kitabxanaya alınan ədəbiyyatın sayı həm maddi baxımdan, həm də keçmiş əlaqələrin pozulması, yeni əlaqələrin isə hələ yaradılmaması üzündən kəskin şəkildə aşağı düşmüşdü. Belə ki, XX əsrin 80-ci illərində kitabxana hər il 130-140 min nüsxə ədəbiyyat alırdısa, XX əsrin 90-cı illərinin əvvəlində bu rəqəm 8-10 min nüsxəyə düşmüşdü, bu da çox çətinliklə əldə olunurdu. Kitabxanaya gələn məcburi nüsxələr kəsilməmiş, müəlliflər isə öz kitabını kitabxanaya hədiyyə etmək marağında deyildilər. Kitabxanalar yeni ədəbiyyat qıtlığından öz oxucularını itirmək təhlükəsi ilə üzləşirdilər. Bax belə bir anda ulu öndərin kitabxanaya diqqəti, hədiyyə etdiyi kitablar deyədim müəlliflərin, nəşirlərin, bütövlükdə respublika ictimaiyyətinin kitabxanalara olan münasibətini yaxşı mənada kəskin şəkildə dəyişmişdi. İstər müəlliflər, istər nəşirlər və istərsə də şəxsi kolleksionerlərin kitabxanaya etdiyi hədiyyələrin sayı günbəgün artırdı. Əlbəttə, bu biz kitabxanaçılar üçün kitab fondunun yeni ədəbiyyatla təc-

hiz olunmasına bir fürsət idi. Bu fürsəti düzgün dəyərləndirmək və ondan uzun müddət bəhrələnmək üçün kütləvi informasiya vasitələri, xüsusilə televiziyanın “Xəbərlər” proqramı redaksiyası vasitəsilə hədiyyə edilmiş kitabların işıqlandırılmasına nail olmağa çalışırdıq. Bununla da o zaman ictimaiyyətin diqqətini bu problemə cəlb edə bilmişdik.

Eyni zamanda, ümummilli lider Heydər Əliyev kitabxanaya ilk gəlişi zamanı onun maddi imkanlarını nəzərə alaraq ədəbiyyat alınması üçün 5000 ABŞ dolları həcmində vəsaitin ayrılmasına göstəriş vermişdir. Ayrılan vəsait respublikadan kənardan çap olunan və oxucular tərəfindən çox soruşulan müasir mövzularda dair aktual ədəbiyyatın alınmasına imkanlar açdı. Bu da kitab fondunun yeni ədəbiyyatla formalaşmasına və oxucuların sayının artmasına şərait yaradırdı. Nəticədə, 1995-ci ildə oxucuların sayı xeyli artaraq 24 min nəfərə, davamiyyət 154 min nəfərə, kitab verilişi isə 820 min nüsxəyə çatmışdır. Təkcə 1995-ci il ərzində kitabxanaya daxil olan kitabların sayı 15 min nüsxəni ötmüşdür.

Ulu öndərin Milli Kitabxanaya ikinci gəlişi 4 mart 1996-cı il tarixində İsraildə yaşayan keçmiş Azərbaycan Vətəndaşları Assosiasiyasının təşəbbüsü ilə hazırlanmış, çapdan çıxmış “Heydər Əliyev: siyasi portretin cizgiləri” kitabının, üçüncü gəlişi 5 noyabr 1997-ci ildə “Azərbaycan qaçqınları” fotoalbumunun təqdimat mərasimlərinə, dördüncü gəlişi isə 20 noyabr 1997-ci il tarixində Amerikada nəşr edilən “Azərbaycan İnter-nəşni” jurnalının beş illiyinə həsr olunmuş mərasimə təsadüf edirdi. Gəlidiyi hər mərasimdə yaxından iştirak etməsi, yeni təqdim olunan kitablar haqqın-

da çıxışı, bu işin mühüm mədəni əhəmiyyət kəsb etməsindən bəhs etməsi, tədbir iştirakçıları arasında, o cümlədən kitabxanaçılarda öz işinə məhəbbət və məsuliyyət hissini artırmış, kollektivdə ruh yüksəkliyinə, əzmkarlığa səbəb olmuşdur.

Məhz ümummilli liderin kitabxanaya belə münasibəti kollektivi daha mühüm və genişmiqyaslı layihələrə imza atmağa sövq etmişdir. Kitabxana ən ağır iqtisadi şəraitdə beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq quraraq büdcədən kənar vəsait hesabına kitabxananın modernləşdirilməsi və informasiyalaşdırılması sahəsində bir çox islahatlar aparmışdır. Kitabxananın informasiyalaşdırılmasında atılan ilk addım 1998-ci ilin sentyabr ayında “Azərbaycan Dövlət Kitabxanasının beynəlxalq İNTERNET şəbəkəsinə qoşulması” adlı layihə olmuşdur. Respublikamızda dövlət kitabxanaları arasında ilk İnternet zalı məhz M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasında yaradılmışdır. Layihənin müvəffəqiyyətlə həyata keçirilməsi kitabxanaya gələn oxucuların sayının sürətlə artmasına səbəb olmuşdur.

2000-ci ildə isə yenə də ictimai təşkilatların qrant vəsaiti hesabına Milli Kitabxanada Tədris Mərkəzinin əsası qoyulmuşdur. Bu mərkəzdə ilk dəfə olaraq ölkə kitabxanaçıları üçün demokratik cəmiyyətdə kitabxana işinin inkişafının aktual problemlərinə həsr olunmuş mövzularda, o cümlədən “İntellektual azadlıq”, “Kitabxana menecmenti”, “Kitabxanalarda büdcədən kənar maliyyələşdirmə yolları”, “Kompüterin əsasları”, “İnternetdə axtarış” və s. mövzularda proqramlar təşkil edilirdi. Bununla da ölkə kitabxanaçıları üçün xarici və regional kitabxanaların iş təcrübəsinə öyrənmək, yerlərdə tətbiq etmək, yeni texniki vədışlərə yiyələnməyin əsasını qoymaq, idarəçiliyin yeni forma və metodlarını öyrənmək, kitabxanaya əlavə maliyyə mənbələrinin tapılması yollarını araşdırmaq imkanları yaradılmışdır.

Onu da qeyd edək ki, Milli Kitabxana respublikamızda ilk dəfə olaraq 2002-ci ildə avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya idarəetmə sistemlərinin tətbiqi istiqamətində ilk addımlar atmışdır. Beləliklə, yenə də ölkə kitabxanaları arasında ilk dəfə olaraq, dünya standartlarına uyğun, beynəlxalq səviyyədə işləyəcək bir sistemin - ABŞ-ın VTLS Inc. korporasiyasının məxsusi kitabxanalar üçün işləyib hazırladığı VIRTUA proqramının tətbiqi ilə beynəlxalq maşınla oxunan MARK-21 formatında elektron kataloqun yaradılmasının hazırlıq işlərinə başlanılmışdır. Ki-

tabxana paralel olaraq, klassik yazıçıların əsərlərinin tam mətnlərini yaratmış, bununla da Milli Kitabxanada elektron kitabxananın da əsası qoyulmuşdur.

Ulu öndərin hər gəlişindən, qarşıya qoyduğu vəzifələrdən, kitaba, kitabxanaya göstərdiyi diqqət və qayğıdan ruhlanaraq Azərbaycan Milli Kitabxanası bütün qüvvəsini toplayaraq dövlət büdcəsindən vəsait sərf etmədən büdcədən kənar vəsaitlər hesabına kitabxananın modernləşdirilməsi və informasiyalaşdırılması sahəsində iri layihələrə imza ataraq, bir çox islahatlar aparmağa nail olur. Sonralar bu islahatlar Avropa Müstəqil Ekspertlər Qrupunun diqqətini cəlb etmiş, onu uğurlu hadisələr kimi qeyd etmişlər. 2003-cü il iyun ayının 23-24-də Bakıda “Azərbaycan Respublikasında Mədəniyyət Siyasəti” icmalına dair Mədəniyyət Nazirliyi və Avropa Şurasının “STAGE” layihəsi çərçivəsində keçirilən Milli Debatlarda bu qrup - Avropa Müstəqil Ekspertlər Qrupu öz məruzələrində Azərbaycan Dövlət Kitabxanasında (indiki Azərbaycan Milli Kitabxanası) informasiyalara girişin kompüterləşdirilməsi kimi mədəni islahatlar prosesində baş verən “uğurlu hadisələri” digər təşkilatlara onlardan nümunə götürə bilmələri üçün əla stimül kimi yayılmasını tövsiyə etmişlər.

Aparılan bu islahatlardan sonra Milli Kitabxanada yaradılan oxucular üçün bu gözəl şərait, kitabxanamızın saytının, elektron kataloqunun, elektron kitabxanasının yaradılması və onun virtual rejimdə bütün dünyaya yayılması məhz ulu öndər Heydər Əliyevin kitabxanaya qayğı və diqqətinin nəticəsi hesab oluna bilər.

Heydər Əliyevin Milli Kitabxanaya münasibəti, həmişə onu diqqət mərkəzində saxlaması, onun işi ilə maraqlanması, müstəqillik illərində kitabxananın işində böyük dönüşə səbəb olmuş, müstəqil dövlətin milli kitabxanası, Azərbaycan kitabının toxunulmaz kitabsaxlayıcısı kimi, onun gələcək inkişaf istiqamətini təmin etmiş, kitabxananın fəaliyyətində, oxuculara xidmət işinin təşkilində, kitabxana işinin demokratikləşməsində mühüm nailiyyətlər əldə edilmişdir.

Böyük fəxrle və qürur hissi ilə qeyd etmək istəyirəm ki, əsası ulu öndərin mədəniyyətə, kitabxanalara, kitaba göstərdiyi münasibəti bu gün onun siyasi kursunu davam etdirən hörmətli Prezidentimiz cənab İlham Əliyev tərəfindən müvəffəqiyyətlə həyata keçirilir.

Mələk Xanım HACIYEVA,
Azərbaycan Milli Kitabxanasının
direktor müavini,
Əməkdar mədəniyyət işçisi.